

LAUAXETA, OLERKARI

I

Gazterik il jakun —il eben— Lauaxeta. Esan daigun: Beste euskal olerkari asko lez, Errenderi, Zubigar, Eltzo, Lizardi, Loramendi, Tapia-Perurena eta abar. Eta au ezten zorrotz jaku biotz-muiñean: gitxi bait gara eusko-olerkari saillean, eta gitxi orreitatik asko bizitzaren egunsentian illak.

Alan be, izan ziren onein poesi-lana etzan urria, exkasa gertatu. Ilon lanak oraintxe be eder txukunenetakoak dira. Lauaxeta, besteak beste, olerkari bikaiña dogu. Bere bizitzaldi laburrean —32 urtekin il zan— lan txalogarria burutu euskun, bai olerkiz eta bai prosaz. Bere egunetan, oindiño gazte zalarik, ospe-laiño artean ibilli jakun goratu ta onez aipatua: idaz-lumea trebe be trebe erabilliz eta aberriaren aldeko itzaldi gartsuak or-emen oparo egiñez nausi.

Bizkaitar olerkari dogu Lauaxeta, lurralde jori onek poeta bizkor, sakon goi-argituak emona da-ta. Launiki-z'en jaio zan berau 1905'an eta Gasteiz'en tiroz il eben 1937'an, 32 urtedun zala. Gaztetxotan, jesuita izan naita, Durango, Loiola eta Oña'n ikasi eban eliz-karreraren zati bat. Gero, Bilbo'ko «Euzkadi» egunerokoaren «Euskal Atala» zuzendu eban gerra aurreko urteetan, Orixe'k beronen eskuetan itxi bait eban atal orren zuzendaritza. Ez eban esku epeletan itxi...

Itz-lauz eta bertsoz zuzendu ta indartu ezezik, bere arnasaz diñot, berberak sorturiko lanez be apaindu euskun eguneroko ori; au da: ia egunero idatzi ta argitara eban zerbait berea zana, «Azalpenak» izenburuz batez be. Orduko gorabera ta izparrak urtenenak datoz bertan, sakon eta zentzunez moldatuak. Poesiz ez eban ainbesterik egin, baiña ba-daukaguz aren lumeak eskiñitako olerki politik asko be. «Arratsberan» idaztiaren antzeko ogei liburu egiñean egin opa zituan, bertso arin, txukun eta atsegin-garriz apainduta: bigarren libururako ainbat olako olerkitxo pinpirin agertzen dira «Euzkadi»-n «Izkiñuak» izenpean.

Lauaxeta'k poesi-liburu bi laga euskuzan argitaldurik: «Bide Barrijak» (1931) eta «Arrats-beran» (1935), gero be birritan beintzat, oso-sorik, argitaratuak. Poesitxorta eder bi dozuz, ordurarte ondutako olerkirik geienakaz osotuak.

Loiola'n ikasle zala asi zan olerkigintzan, eta Bilbo'ko «Jesus'en Biotzaren Deya» (1925) aldizkarian agertzen dira aren lenengo poesi-lanak. Geroago, 1930'an, Errenderi'n ospatzen da lenengo Olerti Eguna, Euskaltzaleak eritxon bazkunak eratua; an aurkeztu zan beste batzuen —Orixe, Lizardi, Tapia-Perurena, Enbeita, Loidi, Jakakortajarena, Zugasti, Arnozeta, Jauregi, Labaien eta olakoen-artean Lauaxeta, Urkiaga'tar Estepan be; eta beronek jaso eban lensaria. Aitzol'entzat «Maitale

Kutuna», laukiztar olerkari bipillaren lana zan zein-gogoka artara eldu ziran lanetatik sarigarriena. Eta ber eskuratu eban zidarrezko aritz-abar dotorea.

II

Lauaxeta luzaro samar, bizkaitarrik ezer ez ba'geuko lez eta laukiztarra poeta kazkar ba'litz lez, ixil-zulo egotzia, botata euki izan dogu. Baiña gaur, zori one Antton Valverde ta beste batzui esker batez be, bala-baldabilkigu bere izena, eta aintzat artua aren poesi-indar ta balioa. Aren olerkiak aztertzen dabez gure gazteak kolektan eta ikasgu nagusietan, zelako gaiak, teknika, egitura, pentsakera ta abar darabiltzan. Oso ederra da, izan be, Lauaxeta'ren olerki-lana alderdi orreitatik begiratu aztertu ta barruko guna ateratzea. Ederra eta jakingarria.

Esan dogu; idazti bi itxi euskuzan Lauaxeta'k, bibe bertsozkoak. Lenengoari Aitzol'ek egin eutzon itzaurre olerkariaren lana goratuz. Poesiaren alderdi asko aztertuz, onela diño ezilkortasunaren erpiñera eltzean: «Gallurrera igotzeak ez ase olerkariaren lei illezkorra. Bizitza arazoak urduriturik dauka bere gogoa. Len, maita-gaiak biotzean min; orain adi-poesiak barnean garra piztu. Bertsozikotasuna biotzean so-dagi... Olerkari bikaiñenak ez ezkortasun-aiotsak entzun izan dituzte. Gure gazte onek e dei orren oiartzuna neurtitzetan dagerkigu».

Ez, Lauaxeta'k ez dau nai bere poesia ilterik. Izan d dilla ezilkor.

Ezilkortasun-garrez abesten ditu, beraz, berak maitateen ditun gauzak: Jainkoa, aberria, maitasuna, gureak, soak; gazte ta zarrak, lorak, errekek, laiñoak... Dana ez ezkortu naiez. Orrelaxe-edo egin eban India'n R. Tagore'ekin.

Prantses-eskola zerbait jorik, olerti-uts zelai zear liburu ibilli jakun, eta Aitzol'ek diñotsa: «Nekeak ez dezala auz du; ain da galgarri bide ori». Eta Lauaxeta'k, asierako bide deari, bide barriai geiegi itsatsi ta lotu barik, joan zan auzurrera, munduko olerkari askok lez erri-bidetik urratsak zuzendurik. «Arrats-beran» erritar bidez, lau ta eder, oso urtik dagoz. Eta ortik dakusgunez, erri-gaiak be ezilkor daikeguzanak dira.

Begoz emen adibide bi eta naiko ditugu euro Lauaxeta'ren poesi-guna noraiñokoa zan jakin dagigu. Eredu bata «Bide Barrijak» liburitik artua dozu, eta beste ta «Arrats-bera»-tik. Ez dira oberenak, baiña bai erreariñak. Edonok egiteko modukoak? Nik baietz ustatu olerki-sen pizkat eta beste goi-argi pitiñez lagundua izan nik beintzat.

Ona lenengotik «Liparra» deritxona. Lau ahapalako edo estrofakoa da. «Instante» esan nai dau eerdera. Bertso-lerro bakotxak amabi silaba daukaz, etena dabe danak erdian, ots, 6/6. Errima, ostera, bikaña, aberats e

tinko; ez dago emen zalantzarik. Errima etzan eragozpen Lauaxeta'rentzat; beti, bere lan guztietan zaintzen dau, eta beti gizonki. Errimatik iges egitea, beraz, alperrena dala dirudi: ez pentsamentuak soilki, teknika be bear da pentsumentu eder eta biozkada eztiak, txukun jazteko. Olan'txe egin euskun laukiztarrak. Edu onetan dabes.

«Zelai-orlegiko gentz-ziar emaro
odeixka zuriyan itzala digaro.
Olan eltzen yaku erijotz antzija;
gozartu dagigun larrosen eztiya».

Olerkariak, baiña, ez dau gura eriotzarik, lora arteko mosu leunak baiño. «Lora artian kutun ez yatzu mosu-ba?» diñotsa maiteari. Bai ezpanak alkartuz eizu barre, biar ez dakizu-ta, maitatuko garan... Gozartu liparra, ilkorrak gara-ta... «Aize-egatan dabil loren mosu-ikara». Azken-ahapaldia, onela:

«Odeixka itzal ori dabil zelaietan:
Zorijon aldijak zebeñ bijotzetan
ezilkortu, arren, —dirauskuba zarrak—.
Bai zera, bai zera! Laztandu larrosak!»

Antzera landuak daukazuz liburu ontako beste 41-ak be, olerkari eder eta gaillen bati dagokionez landuak onako zirrada gozoa izten dauskue barruan, dardarka geratzen dan zerbait, atsegingarri jakuna.

Neurri au ezta asko erabillia, baiña geroago Zaitegi'k berak be «Tori nire edontzia» neurri ortan eratu eban,

naiz-ta ez errima ezartzean. Bizkia'n ba-dira eliz-kanta zarrak neurri ortan datozenak. Zaldien laugaiña gogoratzen dabela antzeko neurriak diñosku Orixe'k.

Bigarretetik, irakur «Amaur gaztelu baltza» deritxonetik lenengo zatiko lau ahapaldi oneik. Gaztelu au antxiña onezkero, Primo de Rivera'ren garaian jaso ta laster bonbaz lertua, oraintsu barriztatu dabe; ba-dau, ba, bere gorrantzia.

Amaur gaztelu baltz ori,
—berreun gudari oro sumin—
zaintzen zaituen zaldun onak
Naparra alde egin dabe zin.

Izkillu gorritz zenbat gazte
bildur bako menditar lerden.
Eta orreik, Jatsu jaun orreik,
Jabier'eko zaldun guren.

Ikurrin bat —kate ta lili—
torre goitian zabal dago.
Bera salduko dauan semerik
mendi oneitan ezta jaio.

Amaur'ko ate-zain orrek,
zidar-turutaz oi egik.
Baztan-ibarran zenbat etsai,
arrotz gabe ez dago mendirik!

Labur: olerkari dogu Lauaxeta. Ezpai ta duda-muda barik, artista zangar, beti aurrera doakiguna.

AITA ONAINDIA

LOAPA'REKIN MINDUTA

*Euskalerriko sozialistak
ei dira zozo listuak,
Jel Alderdiren erabagiak
ei dira oso tontuak;
eurak ei dira estatualistak,
eta jeltzalle gaurkoak
ei dira guztiz estatutistak,
ona emen gure kontuak,
laster datozen auteskundetan,
nori emongo botuak?*

-----
*Geure geuren maite dogu ta
guk ez daukagu aztuta,
sozialistak ein deuskuena
asarre biziz gomuta;
Estatutua ontzat artuta
gero azpitik sapuzka,
aurpegiz beti irribarreka*

*atzetik sagusaguka,
LOAPA'rekin egin dabenez
Euzkadi dago minduta.*

-----
*Sozialisten jokabidea
aspalditik da ezagun,
portakizun bat ezin ohea
jeltzalleena edonun;
Euskalerriko oitura zarrak
berbiztu nairik gaur egun,
besteren ona ontzat artuta
geurea zaindu dagigun,
ikusi daiten erri danetan
euskal jokera, txapeldun.*

-----
*Gizontasuna erakusteko
erarik egokiena,
emon dan itza aintzat artzea*

*bera zaindurik kemenaz;
eta ez uste izan sekula
jokabiderik onena,
politikan be izan leikenik
«Makiabelo»n naimena,
gaur besarkada ona emonaz
eta urrengoan eztena.*

-----
*Gaur baietza ta biar ezetza
ezin giñeike on artu,
txarto egiña parkatu baña
eziñ lei ain errez aztu;
aurrerantzean kontuz ibilli
ez gagizen atzipetu,
oraiñ artean eztabaidetan
larregi dogu suñistu,
onegi izanaz eziñ giñeike
bear dan bestean lortu.*

LERTIBE